

OSVRTI

LIKOVNO IZRAŽAVANJE I STVARANJE U KATEHEZI

Marijan Jakubin

Potreba za likovnim izražavanjem i stvaranjem usađena je u svako dijete, a iskazuje se već od najranijeg djetinjstva. I djeca najmlađe predškolske dobi, iz prirodene potrebe za izražavanjem i stvaranjem, traže likovni materijal i s istinskom radošću ulaze u likovne igre, u stvaralački proces, otkrivajući u susretu likovno-tehničkog sredstva s podlogom na kojoj se crta ili slika svoj osobni izraz, likovno znakovlje i vizualnu atraktivnost koja je plod njegovog htijenja i osobnosti. Povučena crta ili naslikana obojena mrlja su stvarnosti koje izravno proizlaze iz htijenja djeteta i njegove psihomotoričke aktivnosti. To nisu više poznate stvarnosti: olovka, boja istisnuta iz tube, ili papir, već nešto što nije ni olovka ni papir na kojem se crta, to je crta, novi element koji ima svoj život, svoje kretanje, svoj karakter, crta koja stvara oblik, novost proizašla iz djetetova kreativnog prirodnog potencijala.

Djetetovo spontano, prirodno stvaralačko likovno izražavanje traje sve dotle dok ga netko ili nešto ne ometa u njegovom osobnom kreativnom zanosu i uvede u svijet stereotipa i šablona. Pod negativnim stereotipnim utjecajima sredine u kojoj dijete živi iščezava dječja osobnost, njegovo vlastito djetinje viđenje svijeta i pojava. Dijete želi udovoljiti svom učitelju, kateheti ili roditelju i izvršava zadatak po odre-

đenoj šablona težeći da besprijeekorno i pedantno izvede naručeni likovni rad, čime će zadobiti simpatije već spomenutih autoriteta. Dijete, dakle, želeći udovoljiti zahtjevima, ne usudi se izraziti svoje viđenje, jer „pitanje je bi li se takav rad nekome svidio“. Vrlo će se rijetko naći hrabra djeca koja će svojim stvaralačkim činom ustati protiv učiteljeve narudžbe, stereotipnosti i šablona, i ukazati nama odraslima da se njihov svijet razlikuje od našega, da je njihovo izražavanje i stvaranje nešto sasvim drugo. Navest ćemo kao ilustraciju jedan primjer likovne hrabrosti učenice I. raz. osnovne škole.

Učiteljica postavlja vrlo čest zadatak na stereotipni i metodički nekreativan način. Traži da učenici naslikaju vodenim bojama jesenje voće. Pri slikanju trebaju naročito paziti na urednost i pedantnost. (Inzistiranjem na urednosti i pedantnosti djeca postaju sputana, blokirana, bojažljiva i ukočena — boje se raditi). Ova ukočenost i strah od slučajnog prolijevanja boje po papiru urodili su ukočenim, stereotipnim, šablonskim oblicima jesenjeg voća, vojnički poredanog po plohi. Metodička nekreativnost i ukočenost učiteljice odrazila se na likovnim radovima. Učenici su ostvarili naručeni likovni rad točno prema zahtjevima učiteljice, koja im se divila hvaleći ih kako su to lijepo i uredno naslikali. Nakon pohvale jedna učenica

izlije nekoliko kapi vode na svoju pedantno naslikanu jabuku i počne je prstom razmazivati. Od jabuke je tako nastala crveno-smeđa mrlja zbog koje se počeo, radi razmazivanja, derati papir. Učiteljica primijeti što učenica radi, priđe joj i poluglasno usklikne: „Što si to učinila od tako lijepe jabuke!“ Dijete smireno odgovori: „Ta jabuka trune!“

Ovom svojom slikarskom gestom i verbalnim odgovorom dijete nas upozorava na metodičke greške, ne skrivajući svoje nezadovoljstvo nekreativnim postupkom učiteljice, a istodobno nas upozorava da dječji likovni izražaj teži nečem višem od pukog statičkog realističkog kopiranja prirode. Djeca svijet oko sebe doživljavaju, a onda i likovno izražavaju (ako nisu u stvaralaštvu ometena) kao neprestani proces, kao događanje i kretanje, a ne kao statičnu zaustavljenu sliku svijeta. Truljenje jabuke je prirodni proces i djetetu je zanimljiviji od statičnog šablonskog oblika jabuke.

Vrlo slične likovne pojave susrećemo i u katehezi. Djeca koja polaze na vjeronauk dobivaju vrlo često strogo diktirane likovne zadatke kojima bi trebali ilustrirati određene katehetske sadržaje ili interpretirati razne kršćanske simbole. Pod utjecajem likovno nekvalitetnih katekizama, katekizama za bojenje, i sličnih primjera u vjerskim časopisima za djecu, te pod utjecajem sladunjavih sličica s religioznim sadržajima¹ i nestručnog vodstva kateheta dolazi do šablonskih, stereotipnih radova, precrtavanja ili krutog kopiranja nelikovnih predložaka.

Najčešći motivi ovakvog obilježja su: srce, svijeća, krunica, križ, kalež, hostija, žito, grožđe, oltar, svetohranište itd. Radovi su rađeni uglavnom flomasterima u boji, drvenim bojicama, olovkom ili međusobnim kombinacijama ovih tehnika. Najčešće se javlja stroga raspoređenost simbola i likovna krutost i ukočenost oblika, vrlo često crtanje pomoću ravnala, ispisivanje na samom radu raznih religioznih poruka ili tekstualno objašnjenje crteža, ogromni potpisi učenika itd.

Uglavnom se inzistira na figurativnom, odnosno što realnijem prikazivanju oblika što vodi do obilježja shematsko-naivnog interpretiranja, rada bez dječje ekspresivne spontanosti.² Sve ovo je suprotno svakoj likovnosti i

suvremenom kreativnom likovnom izrazu, a time i stremljenjima u suvremenoj katehezi.

U likovnom izražavanju i stvaranju trebalo bi polaziti od djeteta, njegovog prirodnog htijenja i spontanosti ekspresivnog izraza, i to putem kreativnog likovnog procesa koji će dovesti i do kreativnih likovnih produkata. Treba ići prema napuštanju stereotipnog figurativnog, simboličko-shematskog i pukog ilustrativnog kopiranja, precrtavanja i rada po nelikovnom predlošku. Vjeroučenike treba usmjeravati i motivirati za slobodni likovni izraz, izraz njihove vlastitosti i izvornosti, a u odnosu na dob djeteta i njegove psihofizičke osobine. Osim vizualnih poticaja treba djecu naročito motivirati i za nevizualne poticaje kao što su: ljubav, mir, radost, nada, život, blagost, dobrota itd., koje će slobodno i osobno izraziti bojom, crtom ili volumenom.

Nemojmo misliti da su ovi sadržaji djetetu preteški za izraz jer se to nama tako čini, djetetu ništa nije teško, ono zna i može sve likovno izraziti, ali na svoj, sebi svojstven način. To je likovni izraz koji se u potpunosti razlikuje od likovnog svijeta odraslih. Na nama je da uđemo i što dublje proniknemo u taj dječji svijet koji se iskazuje putem njihova osobnog likovnog izražavanja i stvaranja.

¹ – Katekizam za najmlađe (priredio o. Antun Jesenović), Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1985.

– Josip Jakšić, „Bog je s nama”. Priručnik za I. godinu vjeronauka, Župni ured Đakovački Selci, 1989.

– MAK, br. 3 (studenj) 1989, str. 13–14 i

– MAK, br. 6 (veljača) 1990; str. 13–14 (redni listovi za prvopričesnike).

Likovno nekvalitetni prilozi – osobito tzv. sladunjave sličice, vrlo su česti u katekizmu: „Isusovi prijatelji”. Priručnik za drugu vjeronaučnu grupu (izdali: s. M. Ivanka Fiala; mons. Lener Istvan; Andrija Kopilović; dr. Teleki Bela), izdaje Katehetsko vijeće Subotičke biskupije, Subotica 1982, usp. osobito str. 17, 27, 43, 65. U katekizmu istih izdavača „Slavimo s Isusom”, Priručnik za prvopričesnike, Subotica 1979, str. 68; te u katekizmu „Isus Krist – Novozavjetna objava”, Subotica 1982. U tom su katekizmu osobito problematični šablonsko crtani simboli uz uvodna poglavlja, usp. str. 33, 46, 55, 57, 59 i sl.

² J. Jakšić, „Bog je s nama”, nav. dj.